

УДК 355.457

Артем Володимирович БРАТКО,
*ад'юнкт Національної академії Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

СПОСОБИ ДІЙ РЕЗЕРВІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

У статті досліджено умови, в яких резерви виконують свої оперативно-бойові завдання в зоні проведення антитерористичної операції, та розроблено рекомендацій щодо вдосконалення способів дій сил та засобів при виконанні завдань за призначенням.

Ключові слова: *способи дій, спеціальні заходи, резерви, антитерористична операція.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналіз діяльності резервів у зоні проведення антитерористичної операції, де існує фактор збройного протистояння, показує, що однією із нагальних потреб для успішного виконання завдань за призначенням є створення резервів та визначення способів їх дій відповідно до обстановки, яка склалась.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питання застосування сил та засобів підрозділів Держприкордонслужби досліджувались В. А. Кириленком, Б. М. Олексійком, І. С. Катеринчуком, А. М. Білорусом. Однак питання систематизації способів застосування підрозділів в умовах збройної агресії залишаються невирішеними.

Метою статті є дослідження умов, в яких резерви виконують свої оперативно-бойові завдання в зоні проведення антитерористичної операції, та розробка рекомендацій щодо вдосконалення способів дій сил та засобів при виконанні завдань за призначенням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сили Держприкордонслужби України в умовах бойових дій залучаються для знищення диверсійно-терористичних формувань у ході безпосередньої охорони державного кордону та в смузі безпеки вздовж лінії бойових зіткнень у межах Донецької та Луганської областей, адміністративній межі з тимчасово окупованою територією АР Крим тощо.

Актуальність даної теми полягає у тому, що на зміст завдань та відповідні їм способи дій підрозділів Держприкордонслужби України в зоні проведення антитерористичної діяльності впливає багато факторів і умов, урахування яких потребує наукового аналізу.

Основним документом, який визначає участь ДПС України в антитерористичній боротьбі, є Закон України “Про боротьбу з тероризмом” (березень 2003 року). Цим законом ДПС України визначено суб’єктом боротьби з тероризмом.

Антитерористична операція – це комплекс скоординованих спеціальних заходів, які проводяться органами і підрозділами СБУ, МВС, ЗС України, ДСНС, ДПС, УДО із залученням сил і засобів інших центральних органів виконавчої влади з метою запобігання злочинним діянням, здійснюваних з терористичною метою, їх попередження і припинення, звільнення заручників, знешкодження терористів, НЗФ, мінімізації наслідків терористичного акту, за єдиним замислом під керівництвом АТЦ.

Оскільки боротьба з тероризмом, як показує аналіз характерних рис сучасних збройних конфліктів, може вестись у рамках збройного конфлікту, реально підрозділи ДПС України беруть участь у збройному протистоянні з терористичними угрупованнями, що потребує відповідної підготовки бойових резервів.

Держприкордонслужба України у межах своєї компетенції здійснює заходи щодо запобігання терористичним актам та злочинам

терористичної спрямованості, виявлення їх і припинення, розробляє та реалізує попереджувальні, режимні, інформаційні та інші заходи на державному кордоні та в контрольованих прикордонних районах; забезпечує умови проведення антитерористичних операцій на об'єктах, що належать до сфери їх управління; надає відповідним підрозділам матеріально-технічні ресурси (транспортні засоби та засоби зв'язку, медичне обладнання і медикаменти та ін.), а також інформацію, необхідну для виконання завдань з протидії тероризму.

До складу сил і засобів, що залучаються до АТО входять оперативно-бойові прикордонні комендатури (ОБПК), комендатури швидкого реагування, резерви Голови служби та РУ.

Чисельність резервів, визначених для протидії диверсіям і терористичним актам на державному кордоні України та для участі в антитерористичних операціях, повинна становити близько 10 мотоманеврених груп, що в чисельному складі буде становити до 2 тис. осіб, інших прикордонних загонів і підрозділів – згідно з планами протидії диверсіям та терористичним актам.

Завданнями резервів ДПС України під час проведення АТО є забезпечення захисту від терористичних посягань об'єктів ДПС України; недопущення та припинення терористичних актів на державному кордоні, лінії зіткнення, адміністративній межі та у територіальних водах України; участь у евакуації громадян України з районів (об'єктів) здійснення диверсій і терористичних актів.

Загальне керівництво діями резервів здійснює Голова ДПС України через Департамент охорони державного кордону. Планування участі визначеного складу сил і засобів в АТО покладається на ОУ. Управління силами і засобами ДПС України здійснює оперативний штаб через оперативну групу (представників) в штабі АТЦ.

Підготовка резервів ДПС України для участі у антитерористичних операціях ґрунтується на таких принципах: науковість, системність, колективізм та індивідуальний підхід у навчанні, наочність і доступність, комплексний підхід, багатоступеневість навчання і спеціальної підготовки, відповідність підготовки світовим стандартам.

Досвід показує, що підготовка і проведення антитерористичної операції має свої особливості залежно від політичної та воєнно-стратегічної обстановки, мети дій, завдань, наявності та можливостей сил і засобів, їх забезпечення і т. ін.

Виконання завдань, що покладаються на резерви в антитерористичних операціях, здійснюється шляхом відстеження, контролю, аналізу та реагування на зміни оперативної обстановки в зоні відповідальності та на території, підконтрольній НЗФ; безперервним веденням військової розвідки, проведенням спеціальних завдань (ведення спостереження, пошуку, дії в засідках, знищення об'єктів противника) на глибину контрольованої території, блокуванням незаконних збройних формувань, прочісуванням, оточенням (блокуванням), роззброєнням (знищенням) диверсійно-терористичних груп, рейдовими діями, оперативними (оперативно-розшуковими) діями, контролем території, патрулюванням, супроводженням (конвоєм), бойовими діями з охорони (оборони) районів і важливих об'єктів.

Військова розвідка є одним із найважливіших видів забезпечення бойових дій. Розвідка сил противника ведеться безперервно всіма наявними силами та засобами, за будь-яких погодних умов та умов оперативної обстановки. Правильно спланована, організована та проведена розвідка у поєднанні з наявною оперативною інформацією дозволяє начальникам приймати найбільш ефективні рішення щодо застосування підпорядкованих підрозділів. Розвідка ведеться в підрозділах усіх рівнів, починаючи від ПН та блокпоста.

Основним завданням розвідки є здобуття інформації щодо оперативного складу сил противника, характеру дій, наявних сил та засобів, його озброєння; місць розташування командних пунктів, пунктів управління, вузлів зв'язку, засобів ураження (у т. ч. ракетного, артилерійського озброєння, засобів ППО), наявності опорних пунктів, ступенем інженерного облаштування позицій противника тощо; елементів тилового забезпечення підрозділів противника.

Основними способами виконання розвідувальних завдань є ведення безпосередньої розвідки та виконання спеціальних заходів.

Ведення розвідки здійснюється шляхом спостереженням на місцевості, проведенням пошукових дій, опитуванням місцевих мешканців, здійсненням допиту полонених, вивченням документів, прослуховуванням (у нічний час), та за допомогою технічних засобів розвідки.

Спостереження проводиться з метою нагляду та своєчасного повідомлення про будь-яку ситуацію або інциденти, що можуть статися у зоні (секторі) відповідальності. Спостереження проводиться шляхом послідовного огляду місцевості у визначених секторах (на напрямках). Завдання спостереження вирішуються за допомогою патрулів, спостережних пунктів, контрольно-пропускних пунктів, електронного підслуховування та інспекцій.

Пошукові дії становлять спосіб дій, який полягає у послідовному огляді місцевості у визначеному районі з метою виявлення об'єктів та подальшого їх знищення (захоплення) вогнем сил і засобів вогневого ураження або проведенням спеціальних заходів.

До спеціальних заходів належать засідка та наліт.

Засідка як один із видів спеціальних заходів полягає у завчасному і прихованому розташуванні розвідувальної групи на місцях вірогідного переміщення противника з метою його знищення, захоплення в полон, захоплення зразків озброєння, документів, техніки.

Наліт – це раптовий напад на завчасно вибраний та вивчений об'єкт з метою його знищення, виведення з ладу або захоплення полонених, зразків озброєння, техніки, документів.

Блокування збройних формувань – один з основних способів дій у ліквідації бандформувань. Блокування збройних формувань у визначеному районі ведеться без втягування підрозділів у ближній бій. Визначені підрозділи із базових районів за задалегідь визначеними маршрутами стрімко висуваються на визначені рубежі блокування, розгортаються у бойовий порядок, створюють систему вогню, бойову охорону на флангах і у тилу; установлюють інженерні загородження і не допускають виходу (прориву) збройних формувань з блокованого району. При цьому максимально використовується місцевість, а за необхідності рубіж блокування може частково обладнуватися в

інженерному відношенні. На рубежі блокування також влаштовуються блокпости, позиції сторожових застав (постів), КПП тощо.

У подальшому здійснюється роззброєння, а в разі опору – вогневе ураження противника, у тому числі із застосуванням підрозділів ЗС, після чого завершується його розгром (знищення) ударом визначеного ударного угруповання з одного чи двох напрямків назустріч один одному, у т. ч. поєднанням діями підрозділів швидкого реагування. Після виконання підрозділом швидкого реагування в блокованому районі може проводитися прочісування з метою розшуку окремих невеликих груп збройних формувань, що залишилися.

Прочісування здійснюється після завершення блокування району і може проводитись в одному напрямку, за напрямками, що ведуть до центру, або з центру у напрямках, що розходяться, а також розділенням блокованого району на ділянки і послідовним оглядом кожної з них. Темп прочісування повинен забезпечувати ретельний огляд місцевості, житлових будівель, споруд та інших об'єктів. У ході прочісування виявлену зброю та боеприпаси вилучають, підозрілі особи, а також люди, які вийшли на позиції підрозділів, які блокуються, затримуються і передаються органам Служби безпеки. Особи, які чинять опір, затримуються (знищуються). До початку прочісування населених пунктів, щоб уникнути втрат серед місцевого населення, за допомогою гучномовної апаратури пропонується залишити населений пункт і через указані проходи зібратися в установлених місцях (фільтраційних пунктах). Фільтраційні пункти – обладнані ділянки місцевості, де перевіряють осіб, які виходять з району ізоляції, щодо належності до ДРС противника та НЗФ чи причетних до скоєння протиправних дій.

Оточення (блокування), роззброєння (знищення) диверсійно-терористичних груп і збройних формувань полягає в їх ізоляції та одночасному розгромі або роззброєнні і захопленні у полон. При цьому призначені частини та підрозділи швидко виходять, а за певних умов прориваються на фланги й у тил збройних формувань, утворюють внутрішній і зовнішній фронти оточення. Підрозділи внутрішнього фронту завдають сковуючі та розсікаючі удари, роздрібнюють противника і знищують частинами.

Підрозділи, які утворюють зовнішній фронт оточення займають указані позиції, прикривають підрозділи внутрішнього фронту оточення з тилу і не допускають підходу резервів та дій із деблокування оточеного противника.

Рейдові дії (рейди) – спосіб бойових дій, який полягає у стрімкому просуванні територією, що контролюється противником, і веденні бою з метою послідовного захоплення і знищення (виведення з ладу) раніше призначених або знову виявлених об'єктів, установалення своїх базових районів, блокпостів, окремих пунктів, установалення контролю над визначеним районом.

Режимні заходи проводяться для ускладнення дій диверсійно-терористичних сил і незаконно створених збройних формувань і становлять сукупність заходів, спрямованих на забезпечення встановленого режиму.

Контроль місцевого населення здійснюється з метою затримання військових злочинців, недопущення перевезення зброї, боєприпасів та наркотичних речовин, а також спостереження за переміщенням населення. При вході в зону контролю здійснюється перевірка особистих документів: посвідчення, паспорта, посвідчення водія та інших. За складної ситуації та великої кількості біженців ідентифікація особистих документів може здійснюватися спільно з працівниками Червоного Хреста.

Перевірка місцевого населення проводиться шляхом досмотру (огляду) людини та її особистих речей, одягу, автомобіля. Особливу увагу приділяють автомобілям, в яких перебуває одна людина. Для обшуку також доцільно використовувати датчик-металозукач. Жінки оглядаються тільки військовослужбовцями-жінками, за їх відсутності – тільки технічними засобами у спеціально відведеному для цього приміщенні. При перевірці автомобіля, в якому знаходиться багато людей, персонал контрольного пункту пропонує всім вийти з машини, проводить огляд кожної людини і відводить оглянутих у місце, не ближче 10 м від авто, після цього оглядає транспортний засіб.

Реєстрація місцевого населення здійснюється шляхом запису в книгу обліку таких даних: час, повне ім'я, тип автомобіля, колір,

реєстраційний номер, опис вантажу, який перевозиться, напрямком руху. Якщо під час перевірки буде знайдена зброя, вона повинна негайно конфіскуватися. Про цей випадок складається акт конфіскації. Перелік предметів, які підлягають конфіскації, залежить від статусу місії та визначається її керівником.

Під час контролю за рухом місцевого населення в секторі відповідальності підрозділу право безперешкодного проходу через контрольні пункти мають тільки спостерігачі ОБСЄ, гуманітарних місій; персонал Червоного Хреста; представники управління з захисту прав людини.

Заборонено пропускати озброєних людей; цивільне населення без відповідних документів, перепусток; осіб, які перебувають у розшуку як військові злочинці; усе місцеве населення протягом комендантської години.

При перевірці автомобілів та людей залежно від результатів оцінювання ризиків застосовуються різні види перевірок: тільки кожний третій автомобіль; автомобілі тільки одного типу; автомобілі, які рухаються в одному напрямку; автомобілі, в яких знаходиться тільки один чоловік та інші.

Із початком проведення антитерористичної операції встановлюється термін для добровільної здачі зброї, боєприпасів і вибухових речовин місцевим населенням. Розгортаються пункти прийому зброї, до яких місцеве населення, учасники збройних формувань у визначений термін повинні здати зброю. Учасники АТО мають забезпечити надійну охорону цих пунктів. Під час таких заходів здійснюється оповіщення населення за допомогою засобів масової інформації, гучномовців, листівок тощо. З урахуванням ситуації в регіоні термін для добровільної здачі зброї може бути подовжено.

Після закінчення терміну для добровільної здачі зброї сили АТО, діючи відповідно до Закону, мають право конфіскувати зброю, боєприпаси і вибухові речовини.

У разі виявлення зброї, боєприпасів і вибухових речовин особа, у якій знайдено зброю, заарештовується для подальшого розслідування фактів незаконного зберігання зброї.

Патрулювання здійснюється з метою демонстрації населенню присутності військових підрозділів, нагляду за припиненням вогню, перевірки районів, над якими не можна наглядати з пунктів спостереження, розслідування інцидентів, перевірки існуючих і залишених позицій, ведення спостереження з ізольованих і не зайнятих пунктів спостереження, установлення взаємодії між сусідніми підрозділами, надання захисту місцевому населенню. Патрулювання є основним способом дій у більшості операцій. Залежно від обстановки використовуються такі патрулі:

за типом – механізовані (патрулі на транспортних засобах), повітряні, піші;

за часом дій – довготривалі, короткотривалі;

за завданнями, що виконуються, – патрулі в містах, патрулі комендантської години, патрулі з виявлення вибухових речовин та мін тощо.

Патрулі на транспортних засобах використовуються у ситуаціях, якщо є нестача особового складу; велика зона (сектор) відповідальності; у випадку необхідності негайних дій; за потреби взяти з собою вантаж або велику кількість устаткування.

Повітряне патрулювання може здійснюватися вертольотом або легкомоторним літаком. Використовуються з метою підтвердження інформації, уже отриманої з землі, зменшення загрози персоналу патруля, збільшення площі території, патрулювання. Недолік – велика залежність від погодних умов.

Піші патрулі залишаються звичайним типом патрулювання. Недоліками є зменшена гнучкість виконання завдань; зменшений робочий інтервал у термінах та відстані; менша надійність і коротша дальність зв'язку.

Довготривалі патрулі призначаються на декілька годин або декілька днів. Мета довготривалих патрулів така сама, як і звичайних, це більше охоплення деяких областей в секторі (зоні) відповідальності, комбінація завдань патрулями відповідно до ситуації, здобуття більшої кількості інформації.

Такі патрулі використовуються з більшою кількістю людей (залежно від терміна перебування). Довготривалі патрулі повинні мати додаткове устаткування: спальні мішки, намети, додаткове продовольство тощо.

Висновки. На основі аналізу умов і факторів, що визначають завдання підрозділів ДПС України у складі резерву, розроблено рекомендації щодо способів їх застосування.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Дослідження дій резервів ДПС України та способів їх застосування під час проведення АТО показує, що існує багато варіантів правильності реагування на зміни в обстановці. Тому способи застосування сил і засобів постійно вдосконалюються залежно від зміни тактики дій правопорушника. У подальшому доцільно розробити варіанти дій підрозділів резервів ДПС України щодо виконання типових завдань захисту й оборони державного кордону.

Список літератури

Про затвердження Інструкції з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.12.2009 № 1040. – К. : АДПСУ, 2009.

Охорона державного кордону прикордонною заставою. Частина 2 : навчальний посібник. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2003.

Золотов В. П. Ефективність застосування мобільних підрозділів Державної прикордонної служби в охороні сухопутної ділянки державного кордону / В. П. Золотов // Науковий вісник Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 2. – С. 43–45.

Про основи національної безпеки України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – Офіційний сайт Верховної Ради України.

*Рецензент – кандидат військових наук, доцент Мисик А. Б.
Стаття надійшла до редакції 12.10.2015.*

Братко А. В. Способы действий резервов Государственной пограничной службы в условиях проведения антитеррористической операции

В статье исследованы условия, в которых резервы выполняют свои оперативно-боевые задачи в зоне проведения антитеррористической операции и разработаны рекомендации для усовершенствования способов действий сил и средств при исполнении задач по назначению.

Ключевые слова: *способы действий, специальные мероприятия, резервы, антитеррористическая операция.*

Bratko A. V. Methods of action reserves of the State border guard Service in terms of the antiterrorist operation

Forces of the State border guard Service of Ukraine in terms of fighting involved destruction for subversive and terrorist groups in the immediate border protection, and security zone along the clashes within the Donetsk and Lugansk regions, the administrative border of the territory temporarily occupied AR Crimea others.

The relevance of this topic is that the content of tasks and corresponding methods of action units of the State border guard Service of Ukraine in the area of antiterrorist activity is influenced by many factors and conditions, which requires consideration of scientific analysis.

Action research reserves of the State border guard Service of Ukraine and ways of their use during the ATO shows that there are many options correctness response to changes in the environment. Therefore, methods of application capabilities are constantly improved according to the changing tactics of the offender. In the future, it is advisable to develop options for common actions typical subdivisions reserves of the State border guard Service of Ukraine on common tasks of protection and defense of the state border.

Keywords: *methods of actions, special events, reserves, antiterrorist operation.*